

Mats Falk, doktor mitt i byn under 25 år

”Bättre patient–läkarrelationer kan ge verkliga besparingar i vården”

Genom att skapa ett genuint nätverk av riktigt bra patient–läkarrelationer på alla nivåer och i alla läger skulle man kunna göra verkliga besparingar inom sjukvården.

Man skulle spara en oändlig massa »second opinions», en oändlig massa anmälningar och gnissel, en oändlig massa sjukdomskänsla, en oändlig massa onödiga undersökningar, en oändlig massa onödiga förskrivningar och så vidare.

Det anser Mats Falk i Alstermo, sju mil väster om Kalmar och sju mil öster om Växjö. Där, mitt i glasriket i mörkaste Småland, har han varit ensamdoktor i 25 år.

– Jag har bara haft en trappa ner till jobbet, skrattar han och syftar på att han bott och arbetat i samma hus hela tiden.

Adressen är – Doktorsvägen. Så nog är han doktorn mitt i byn allt. Han har varit i tjänst i princip dygnet runt. Men han har mötts med stor respekt och inte behövt bli utsliten av onödiga jourfall.

Nu, vid 57 års ålder, ska han av personliga skäl flytta till Växjö och en flerläkarstation.

Greps mycket starkt av »kontakten med livet»

För 30 år sedan var han amanuens vid fysiologen i Lund. Men ett vikariat på en riktigt gammaldags provinsialläkarstation i Småland kom att ändra hans yrkesinriktning, ja hela hans liv. Han greps så starkt av »kontakten med livet» att han bestämde sig för att själv bli just provinsialläkare.

– Alla andra tyckte att det var ett utslag av ren galenskap för på den tiden hade yrket noll status – och primärvården låg verkligen i botten, berättar han.

Han återvände till den lilla Smålandsorten, men där hade man skapat en stor vårdcentral med många specialister. Han tyckte redan efter en kort tid att den, liksom andra stora vårdcentraler, var »en administrativ och ekonomisk koloss på lurfötter».

Han sökte sig därför till en enläkarstation och hittade 1973 sin plats i Alstermo. Ett val han aldrig ångrat.

– För, motiverar han, jag har verkligen fått ägna mig åt medicinen allra närmast människorna. Och det är just närheten till patienterna som hållit mig

– **Jag tycker** verkligen att unga läkare ska söka sig till arbeten där de får ha en riktig nära kontakt med sina patienter. Det är just de kontakterna som fått mig att stanna kvar här i alla år, berättar Mats Falk.

kvar i alla år. Att vara distriktsläkare är ju en humanistisk uppgift. Humanismen är yrkets kärna, den måste komma först, det molekylärbiologiska underlaget i andra hand.

Han vill verkligen råda dagens unga läkare att söka arbeten där de får uppleva samma nära patientkontakter som han själv haft i så många år. Och han berättar gärna vad som krävs, om fördelar och nackdelar och så vidare.

Han pekar på att patientanamnesen ofta är förvirrad, motsägelsefull och osäker. Det gäller att kunna tolka den – av distriktsläkaren krävs då tre saker: Kunskap, omdöme och empati.

Kunskapskravet är omutligt. Det handlar om ett livslångt lärande, att ständigt hålla sig à jour.

Kunskaperna måste tillämpas med omdöme, särskilt i primärvården där man möter allt – »vad som helst kan visa sig hur som helst». Detta kliniska om-

döme tar tid att utveckla för unga nya läkare – »man behöver nog tio år i öppen-vård innan det blir riktigt bra».

Och så behövs empatin för att skapa det Mats Falk betecknar som det viktigaste av allt – tillit, trygghet och trovärdighet. Det är just dessa ting patienten söker. För att klara det måste läkaren ha en grundläggande kärlek till människor. Det måste finnas en äkta värme, menar han och hänvisar till att empati på engelska heter »warmth».

För att åstadkomma tilliten, tryggheten och trovärdigheten krävs att läkaren arbetar i ett patientorienterat perspektiv, att hon eller han är patientens jämlike och vän, understryker han.

– Ett sådant arbetssätt är dessutom bra för compliance. Det hade jag för övrigt ett fantastiskt tillfälle att uttala mig om i Engelsk TV häromdagen.

Han berättar att det i London finns en oberoende stiftelse, EuroTransMed,

som direktsänder medicinska undervisningsprogram till cirka 200 universitetssjukhus i hela Europa, med möjlighet att ringa in frågor.

– Till detta program var, hör och häpna, även jag inbjuden för att tala om patient-läkarrelationens betydelse för att förbättra compliance. Tala om utmaning! Men där satt jag och svettades med tre professorer från Uppsala, London och New York. En seger för »Alstermo primary health care centre», skrattar han gott.

Han bannlyser den gamla auktoritära läkarrollen. Den är omöjlig att arbeta med, men ändå den vanligaste än i våra dagar, hävdar han.

Och genom att läkarutbildningen är så oerhört naturvetenskapligt inriktad minskar kandidaternas empati under utbildningen. Där behövs en förändring, som måste börja redan på urvalsplanet.

Han noterar tackamt att en sådan förändring delvis har börjat genom att man nu också väger in mänskliga egenskaper hos de sökande till läkarutbildningen, alltså att man inte längre enbart stirrar sig blind på betygen.

»De riktiga hjältarna borde belönas bättre»

Han hävdar att dagens prioriteringar kring läkaryrket på många sätt är fel, det gäller t ex lön och status. Här behövs förändringar för att locka fler av de yngre till att arbeta nära patienterna.

Idag, menar han, är det chefskap, vetenskapliga och administrativa meriter som lönas bäst.

– Men det verkliga läkarjobbet utförs av de läkare som har tung, stor, full öppen mottagning dag efter dag, vecka efter vecka, månad efter månad, år efter år. De är de riktiga hjältarna – de borde belönas bättre. I stället blir deras lön sämre och deras status allt lägre. Jag beklagar verkligen förskjutningen som skett mot ämbetsmannasynen.

– Man borde använda styrmedlen till att få fler att ägna sig åt patienter. Och man borde satsa mer på att utveckla mötet mellan läkare och patient.

Han är medveten om att detta är något som nu väcker allt större intresse, och säger att »ingen är gladare för det än jag». Lite av förtjänsten för det ger han husläkarreformen, som han annars inte har så mycket till övers för.

Men han menar samtidigt att det är lättare sagt än gjort att få till stånd riktigt bra patient-läkarrelationer.

– Det kräver mycket självrannsakan och kraft att verkligen förändra sitt beteende så att det blir mer patientorienterat och mindre auktoritärt. Det är något vi alla måste kämpa med.

Det krävs också att doktorn stannar kvar en längre tid med samma patienter – det är något som borde premieras, an-

ser Mats Falk. Bara då kan förtroendekapitalet växa. Om det löpande kommer nya läkare så växer patienternas förtroende aldrig till tyvärr, säger han.

»Obrutna vårdkedjan är mycket viktig»

Fördelarna med att jobba som han gör, nära patienterna, är uppenbara, hävdar han. Det skapar kontinuitet. Och just detta har patienterna redan för länge sedan framhållit som något mycket viktigt. De måste så långt möjligt få träffa samma läkare när de än behöver vård, även som jourfall.

Den obrutna vårdkedjan, menar han, går att hålla även på vårdcentraler med flera läkare, men då krävs att »varje doktor är herde för sin egen hjord». Han pekar på att detta var lite grand tanken med husläkeriet, men anser att den reformen slagit snett och är kopplad till ekonomiska absurditeter.

En uppenbar nackdel med hans sätt att jobba är att man riskerar att bli hemmablind, understryker han och exemplifierar:

Man bestämmer sig efter en tid för att en viss patient bara har psykosomatiska problem, att det alltid är det trassliga äktenskapet som orsakar magbesvären. Men en vacker dag får kanske även den patienten koloncancer.

– Därför måste man vara *vaken* så man kan skilja en allvarlig botbar sjukdom från det vanliga bruset av symtom vi lever i. Och ju bättre man känner sin patient desto större är förutsättningarna att lyckas.

Och Mats Falk känner verkligen sina patienter idag.

– I stort kan jag säga att jag inte har några nybesök – utom möjligen en eller annan förvirrad tysk, skrattar han.

Jagar, spelar i kyrkan, skriver revyer ...

Mats Falk ser flera positiva resultat av att arbeta på en mindre ort. Han är känd av alla, människorna är inte bara patienter, de blir bekanta, ja personliga vänner.

Han har under många år deltagit, och deltar, mycket aktivt i byns sociala liv. Han är med i jaktlag, »dock utan att vara någon storjägare».

Han är musiker och är med i musiklivet på olika sätt, bland annat spelar han cello i olika kyrkor tillsammans med kantorerna.

Och så kanske det inslag han tycker är allra roligast – han är med i den lokala revyns skrivargrupp.

– Alstermorevyn är väldigt fin. Det är succé varje gång den framträder, berättar han med påtaglig stolthet i rösten.

Det är med saknad han nu är på väg att lämna sitt Alstermo.

Tom Ahlgren

KVINNORNA OCH MÄNNEN BAKOM SYNDROMEN II

Helt ny bok om syndrom!

• Boken "Mannen bakom syndromet" har fått en helt ny efterföljare: "Kvinnorna och männen bakom syndromen" med 70 artiklar som publicerats i Läkartidningen under perioden 1990–1996. Den tar upp namn som Asperger, Bichat, Fancioni och Waldenström. Här finns också män "bakom metoden", exempelvis Doppler och Röntgen.

• Denna nya bok omfattar 248 sidor och är rikt illustrerad, även med färgbilder. Därtill finns en sammanställning (i förminskat utförande) av de uppskattade tidningsomslag som hör till serien. Priset är 190 kronor + porto (60 kronor).

Beställ här:

..... ex "Kvinnorna och männen bakom syndromen" à 190 kronor + porto.

BESTÄLLARE.....

ADRESS.....

POSTNUMMER/POSTADRESS

Insändes till Läkartidningen,
Box 5603, 114 86 Stockholm.

Telefax 08-20 76 19